

מודים לשאול, תומכים בדוד, סוללים את הדרך לשלמה

מתווה ההתפתחות העתידי של הציונות הדתית: תזוזה ותיקון יעדים בהתאם לחלק השני בתוכניתו של הראי"ה קוק. מדוע דווקא האורתודוקסיה הליברלית היא הבסיס לשלב הבא בהתפתחותה של מדינת ישראל

(הגרסה המקוצרת. הגרסה המלאה כאן: <https://www.pinchaspolonsky.org/en/>)

1. בעשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל, הציונות הדתית הייתה תנועת התחדשות שהציע את התפתחותה של היהדות לכיוון שלא ראו כמותו: שילוב עמוק של הדתיים בתנועה הציונית, בכל תחומי החיים של המדינה, לצבא וכלכלה. הם הפכו למנהיגי ההתיישבות ביהודה ושומרון. הציונות הדתית הובילה רעיונות חדשים, ולכן השפעתה על החברה הייתה משמעותית מאוד. אבל היום כל המטרות הללו הושגו, והציונות הדתית לא הציגה יעדים חדשים שבכיוון שלהם יש להתפתח. וכך איבדה את תפקידה המוביל. מה עלינו לעשות להתקדמותה ולהצלחתה של הציונות הדתית? האם די בחיזוק המאמצים שנעשו עד כה - או שמה הגיעה העת להביט סביבנו ולעדכן את כיווני ההתפתחות נלסמן מטרות ויעדים חדשים?

בעבר הצלחתה של הציונות הדתית התבססה על גישתו של הראי"ה קוק, אשר שילב בה בין "העשייה השוטפת" לבין "קביעת יעדים עתידיים". גישה זו עומדת בבסיסה של ישיבת מרכז הרב, שבשנות ה-1940 עמלו בה על עיבוד הרעיונות שסייעו להתקדמותה האינטנסיבית של הציונות הדתית בשנות ה-90-1970. לכן דווקא הציונות הדתית הפכה לכוח המניע תהליכים משמעותיים ביותר בישוב הארץ - דבר שלו ניתן היה להעלותו על הדעת בשנות ה-50-1920.

גישה כפולה זו - לתמוך בפעילות שותפת, ובוא בזמן לסלול את הדרך לעתיד - הסתמנה כמועילה, על כן יש לדבוק בה גם היום.

עם זאת, יש לזכור, כי מאז אותם הימים עברו שנים רבות, ומה שנראה כפרספקטיבה אז, הפך למציאות של היום. אך היעדים החדשים לא סומנו כראוי. על-כן הציונות הדתית כיום מאבדת את עמדותיה במנהיגות הרוחנית - דבר המצריך שינוי וניסוח של יעדים חדשים.

ננסה לעשות כן.

2. הבסיס לאידיאולוגיה המעשית של הציונות הדתית, היה המאמר של הראי"ה "המספד בירושלים" (1904), בו סימן הרב קוק את התנועה הציונית של הרצל כ"משיח בן יוסף" (מב"י), כלומר כ"שאול המלך של העת החדשה".

בדרך זו כיוון הרב קוק את הציונות הדתית ברובד מעשי לתמוך בתנועתו של הרצל, מאחר והיא "ראשית צמיחת גאולתינו". במקביל לכך, לפתח עקרונות שיסללו את הדרך לקראת ביאתו של משיח בן דוד (מב"ד), שלב התפתחות הרוחנית והאלהית של מדינת ישראל, אשר בהמשך עתיד להחליף את ציונותו של הרצל.

אידיאולוגיה זו הצליחה בעידן שבו מב"י רק החל את דרכו. אך כיום המצב שונה, והיישום הישיר שלה נתקל בבעיות, מחליק. במהלך המאה שעברה משיח בן יוסף סיים את מלאכתו ברמה הרעיונית, כלומר מטרותיו הושגו (גם אם טרם עוצבו ברמה הטכנית - ז"א עדיין יש מה לעשות, אולם עבודה זאת לא מעוררת התלהבות). מב"י הולך למות. היינו מצפים שיחליפו מב"ד - אך תנועה שיכולה להתימר לזה אינו נראת באופן.

משמע, הציונות הדתית נותרת ללא כיווני התפתחות, ולא יכולה לנסח את האידיאולוגיה "הדרך לעתיד".

3. על מנת לעדכן את האידאולוגיה של "הדרך לעתיד", עלינו להיעזר במקטע אחר מתוך כתביו של הרב קוק, אם כי הרבה פחות ידוע, אך בו מובאת פרספקטיבה הרבה יותר רחבה מאשר מאה שנה בלבד. קטע זה (שמונה קבצים, ג, א-ב) מתאר את תהליך התפתחותה של יהדות בת זמננו כמאבק של "שלושה כוחות במחננו" – עם השתלבות של האידיאלים (הערכים) שלהם.

שלוש קבוצות אידיאולוגיות מהן מורכב העם היהודי הם:

- "הסיעה האורתודוקסית" (ערכיה לימוד תורה ושמירת מצוות)
- "הסיעה הלאומית" - חילוניים ציוניים-לאומיים (ערכיה יישוב הארץ, בניית המדינה, בטחון וכלכלה)
- "הסיעה הליברלית" (ערכים כלל-אנושיים)

הרב קוק התווה את הדרך הזו של שילוב האידיאלים לפני יותר ממאה שנה. ניתן לראות, כי עד היום הושגו בדיוק מחצית מן היעדים: בחייהם של ממשיכי דרכו של הרב קוק הערכים האורתודוקסיים משולבים עם הערכים הלאומיים, אך והערכים הכלל-אנושיים עדיין לא.

מכאן כי יש לכוון את מאמצינו היום לשלב שני של תוכנית הראי"ה: לאינטגרציה של הערכים האוניברסליים לתוך היהדות.

דיון מעשי כיצד ניתן לממש את שילוב האידיאלים הללו, כיצד לפרק את אותם הערכים לניצוצות וקליפות, על-מנת להטמיע את הניצוץ הטמון בהם ולהפרידו מהקליפה – ניתן לקרוא כאן: "התפתחות היהדות בימינו על פי תורת הראי"ה קוק" http://orot-yerushalaim.org/rav_kook.html

4. עם זאת, עלינו לנסח את היעדים לא רק במישור של פיתוח היהדות, אלא גם במונחים של התהליך המשיחי – מכיוון שדווקא בתחושה של הגשמת התהליך המשיחי טמונה האנרגיה הפנימית העיקרית של הציונות הדתית.

כפי שצוין לעיל, העידן של משיח בן יוסף הגיע למיצוי, ומשיח בן דוד אינו נראה במרחב החברתי – כיצד אם כן יש לכנות את השלב הנוכחי בתהליך המשיחי, היכן אנו נמצאים כיום? נבין זאת אם נשים לב שהתפיסה הדו-שלבית "משיח בן יוסף – משיח בן דוד" מתבסס על שתי שושלות של מלכים בממלכה המאוחדת – אולם היו שלושה מלכים ולא שניים – שאול, דוד ושלמה. שאול המלך הוא האב-טיפוס של משיח בן יוסף. אולם האב-טיפוס של משיח בן דוד אינו דוד המלך, אלא שלמה, שהוא אכן "משיח בן-דוד". כך, דוד המלך עצמו לא היה כלול במודל הזה, וכעת יש להשיבו למקומו בו.

לכן אנו מציעים לעדכן את האידאולוגיה של הציונות הדתית באופן הבא: קיימים לא שניים, אלא שלושה שלבים בהתפתחותה של מדינת ישראל כתהליך המשיחי: שאול, דוד ושלמה. שאול מאופיין באותם הערכים שציין הרב קוק כאשר זיהה את פעולותיו של הרצל עם משיח בן-יוסף. מטרתו הן ביטחון ונורמליזציה ("והיינו גם-אנחנו ככלי-הגויים, ושפטנו מלכנו, ויצא לפנינו, ונלחם את-מלחמתנו" – שמואל א', 8:20).

עקרונותיו של דוד הם תקומה דתית-לאומית, החזרת ארון הקודש לירושלים, הבירה הלאומית, ועקרונותיו של שלמה הם הפצה אוניברסלית כלל-אנושית, שלב זה ורק הוא יכול להיות מזוהה עם משיח בן-דוד (ניתן לקרוא את ההנמקה המלאה בגרסתו המלאה של מאמר זה). לא ניתן לעשות את המעבר הישיר משאול לשלמה – קודם יש לבצע את תפקידו של דוד.

ובכן, אם אנו מכירים בכך שבין משיח בן יוסף למשיח בן דוד קיים שלב ביניים, דוד עצמו, (ניתן לקרוא לו "משיח בן יהודה") – אזי אנו מכירים גם במקומו ותפקידו בתהליך המשיחי כיום.

עידנו של שאול, הציונות החילונית, מסתיים בהצלחה (ואנו מודים לו על הישגיו). אכן, שלמה אינו נראה עוד, אולם דוד בתפקיד "המשיח של היום" כבר קיים בעם היהודי: תנועת ההתיישבות ביהודה ושומרון וקבוצות סביבה הם בעלת אידאולוגיה זהה לזו של דוד, שהעיקרון המוביל בהם הוא תקומה דתית-לאומית.

משמע, ברמה המעשית אנו צריכים לתמוך בדוד (זוהי הפעילות שאנו עוסקים בה – תמיכה ביישובים, השתתפות בחיי המדינה), אך ברמת הפרספקטיבה, עלינו להתחיל לסלול את הדרך לשלמה, משיח בן דוד.

5. למעשה: עלינו לעדכן את יעדיה, ולהתחיל בהטמעת העקרונות האוניברסליים (מבלי לאבד את העקרונות הלאומיים).

תוכנית העבודה שלנו להתקדמות לעידן שלמה המלך, מב"ד, צריכה להיות כזאת:

- (1) לפתח הבנה דתית של ערכים אוניברסליים כמו המדע, האמנות, חופש אישי, זכויות הפרט, דמוקרטיה, פמיניזם, אקולוגיה, דיאלוג בין דתות (במיוחד עם הנצרות), תנועת בני נח ועוד. הרמוניזציה של ערכים אוניברסליים ולאומיים בהתאם לחזונו של הראי"ה.
- (2) לקדם הבנה זו בתודעת הציבור של הציונות הדתית, לבנות קורסי לימוד, לקדם פעילות מעשית בישומם.
- (3) כתוצאה מכך, יוכל הפלג ה"דתי-לאומי-אוניברסלי" (= אורתודוקסיה ליברלית) לתפוס עמדה מובילה בייסוס הערכים הללו. ולסלול את הדרך לשלמה, מב"ד.

אכן, עבור הציונות הדתית שינוי זה, מן היעדים הלאומיים ליעדים האוניברסליים, לא יהיה פשוט. אנו רגילים לכך, שהציונות הדתית מדגישה ומעצימה את הערכים הלאומיים, ולא שהערכים הכלל-אנושיים. אך כבר הגענו להישגים נאים בדרכנו הלאומית, וכיום הפיתוח האידאולוגי של הערכים הלאומיים הגיע לנקודת הסיום. על-כן יש לתמוך בה רק מבחינה מעשית, ולהפנות את התהליכים החשיבתיים ליעדים חדשים.

כך נוכל לפתח תשתית לפיתוחם העתידי של העם היהודי ומדינת ישראל.

(פרטים והגרסה המלאה כאן: <https://www.pinchaspolsky.org/en/>)